

Almara Vəzir qızı Nəbiyeva ⁴⁷
“AŞIQ ƏLƏSGƏRİN QARABAĞ SƏFƏRİ” DASTAN-RƏVAYƏTİNDƏ
HADİSƏ VƏ ƏHVALAT ÖZÜNƏMƏXSUSLUĞU

Giriş. Aşiq Ələsgərlə bağlı dastan-rəvayətlərin zənginliyində mühüm bir hissəni Qarabağla bağlı söyləmələr təşkil edir. Məlum olduğu kimi, türk xalqlarının zəngin mədəniyyət beşiklərindən olan Qarabağ arxaik yaddaşın bütün invariantlarını, etnogenoloji sistemin ümumi mənzərəsini aydınlaşdırmaq baxımından ciddi faktura ilə müəyyənləşir. Azix mağarasının, Quruçay mədəniyyətinin ortaya qoyduğu təsəvvür, tarixi mədəniyyət abidələri, tikililər, qəbirüstü yazılar, musiqisi, qalalar, folkloru və s. bir bütöv olaraq əski təsəvvürlərin dinamik mənzərəsini diqqət önünə gətirir. Aşiq mühiti səviyyəsində Qurbani, Sarı Aşiq, Lələ, Aşiq Səməd, Aşiq Valeh, Aşiq Qənbər, Aşiq Pəri, Aşiq Bəsti və s. bizə yaxın olan yüzilliklərin zənginliyini aydınlaşdırır. XIX əsr aşiq sənətinin ustadlarından olan Aşiq Ələsgərin bu mühitə marağı da məhz təsadüfi olmayıb öz qaynağını həmin möhtəşəmliyə həssaslıqdan alır. “Aşiq Ələsgərin Qarabağ səfəri”, “Aşiq Ələsgər qarabağlıların yaylağında” dastan rəvayəti, eləcə də məşhur “Ayağa Qarqar” təcnişi və s. bunun klassik örnəyidir.

Ümumiyyətlə, Aşiq Ələsgərin yaradıcılıq zənginliyində bir-birindən mükəmməl gəraylı, qoşma, təcniş, dodaqdəyməz, dildönməz, müxəmməs, divani və s. örnəkləri bütünlükdə aşiq poeziyasının, xalq şeiri ənənəsinin tarixi axarına öz damğasını vurmuşdur. Ustad sənətkarların repertuarında, xalq yaddaşında dolaşan dastan-rəvayətlər də bunun nəticəsi olaraq meydana çıxmışdır. Aşiq Ələsgərin şeir özəlliklərində onun fitri istedadı, yüksək yaradıcı qabiliyyəti müstəsna rol oynamışdır və xalqın qəlbini başında bir Dədə Ələsgər ucalığı müəyyənləşdirmişdir. Ayrı-ayrı toplularda nəşr olunan şeirləri, eləcə də əlimizdə olan kitab külliyyatı bunun bariz göstəricisidir. Ayrı-ayrı şeirlərin arxasında dayanan əhvalat və hadisələr bu poetik örnəklərə əlavə çalar, şirinlik qatmışdır. Dastan-hekayətlər də məhz həmin poetik örnəklərin arxasında dayanan əhvalatlardan başlanğıcını götürməklə dillər əzbərinə çevrilmiş və yüzilliklə gedib çıxacaq yaşarlıq qazanmışdır.

Aşiq Ələsgərlə bağlı yaranan dastan-rəvayətlərdə müxtəlif tipli əhvalat və hadisələr mükəmməl təsəvvür formalaşdıracaq səviyyədə mövzuya çevrilir. El sənətkarının Qarabağa səfərləri timsalında yaranan dastan-rəvayətlər də bu sıradadır. Bu, özlüyündə təsadüfi hadisə olmayıb, həmin mühitə ustad sənətkarın həssas münasibətinin, marağının nəticəsi olaraq görünür. “Aşiq Ələsgərin Qarabağ səfəri”, “Aşiq Ələsgər qarabağlıların yaylağında” dastan-rəvayəti xalqın bağrının başından qopub yaşarlıq qazanmışdır.

Aşiq Ələsgərlə bağlı dastan-rəvayətlərdə Qarabağ mövzusu və onun obrazlaşma səciyyəsi. Ustad sənətkarlarla bağlı yaranan dastan-rəvayətlər bütün parametrlərdə sənətə və sənətkara xalq sevgisinin nümunəsidir. Aşiq Ələsgərlə bağlı yaranan dastan-rəvayətlər də bunun klassik örnəyidir. “Ələsgərnən Səhnəbəni”, “Aşiq Ələsgərin Türkiyə səfəri”, “Aşiq Ələsgərin qaraqoyunlu səfəri”, Aşiq Ələsgərin Dəli Alının toyuna gəlməsi”, “Aşiq Ələsgər Yanşaqda”, “Aşiq Ələsgərlə Həcər xanım”, “Aşiq Ələsgərlə Aşiq Nəsibin qabaqlaşması”, “Aşiq Ələsgərlə Şəmkirli Aşiq Hüseynin görüşü”, “Aşiq Ələsgərnən Mir Məcid ağanın görüşü”, “Aşiq Ələsgərlə Sair Nağı”, “Anaxanın küsməyi”, “Aşiq Ələsgərin İrəvan səfəri”, “Aşiq Ələsgər Kəlbəcərin Qılışlı kəndində”, “Aşiq Ələsgərin Şınıq səfəri”, “Bəşirin Molla Rəhimi vürması”, “Qoca baxtım”, “Dəyirmançı aşiq”, “Aşiq Ələsgərlə Aşiq Hüseyn Bozalqanlının görüşü”, “Aşiq Ələsgərin Gəncə səfəri”, “Aşiq Şenliklə Aşiq Ələsgərin görüşü”, “Aşiq Ələsgər dastanı” və s. bütünlükdə ustadın həyat yolunu, mühitini, dünyagörüşünü, el-oba arasında olan sonsuz nüfuzunu, bağlantılarını, sənət ənənəsini, məclis ədəb-ərkanını aydınlaşdırmaq baxımından əvəzsiz qaynaqdır. Bütün müstəvilərdə bu dastan-rəvayətlərdə Aşiq Ələsgər ucalığı, Aşiq Ələsgər sevgisi parlaqlığı ilə özünü göstərir.

Aşiq Ələsgər sözün ucalığı, sənətin müdriklik meyarlarındanır. “Onun bütün təsvirlərində bədii icad əsas rol oynayır ki, bu da Ələsgər şeiri üçün xarakter məziyyətdir. Cəsarətlə demək olar ki, Ələsgərdə bədii icad olmayan şeir yoxdur. Bu, onda çoxlarında müyəssər olmayan bir qabiliyyət, bir qüdrətdir” (9, 40). Məhz həmin istedadın, qabiliyyətin nəticəsi olaraq bu dastan-rəvayətlər yaranmış və xalqın bağrının başından bir məhəbbət abidəsi kimi qopmuşdur. Onların hər birisi ustadın həyatında baş verənlərin, qarşılaşdıqlarının bir örnəyi olaraq meydana çıxmışdır. “Aşiq Ələsgər qarabağlıların yaylağında” dastan-rəvayəti də həmin əhvalat hadisələrin nəticəsi olaraq yaranmışdır. Dastan-rəvayətdə vurğulanır ki, “Qarabağın camaatı yayda Qonur, Söyüdlü, Göllər yaylağına çıxırdılar. Payız gələndə qədər bu dağların cah-cəlalı dillə deyiləsi olmurdu. Hansı dərəyə baxsan, elə bil, bir kənd vardı; alaçıq alaçığa söykənirdi. Gecələr səhərə qədər toy səsi, saz səsi, aşiq səsi dağları başına götürürdü. Çoxları xeyir işlərini yaylaqda keçirdirdi.

Bir ili də Xanqərəvəndin adlı-sanlı adamlarından Əhməd bəy, Hacı Baba, Mədinə oğlu Kürd, Baxşalı kişi, Murad kişi, Zamanxan oğlu Məşədi Qara, bir neçəsi də bunlardan başqa toy tədarükü ilə yaylağa çıxdılar.

Camaatın köçü gəlib yaylağa toxtayan kimi, toy ələyəsi adamlar bir yerə yığışdılar, toylara vaxt qoydular. Əvvəlcə Mədinə oğlu Kürd toyunu başlamalı oldu. Yaxındakı kəndlərə, qonşu yaylaqlara xəbər verildi, nəmər paylandı...

Buranın camaatı Aşiq Ələsgəri çox yaxşı tanıyırdı. İstər aranda, istərsə də yaylaqda toy ələyəndə çox zaman Aşiq Ələsgəri aparırdılar. Əgər Aşiq Ələsgəri tapa bilməsəydilər, özgə aşiq çağırırdılar. “Aşiq Ələsgərin dalınca atlı göndərmək lazım oldu. Kağız yazdılar, bir cavan oğlana verdilər ki, Göyçəyə yola düşsün” (4, 451). Göründüyü kimi, Qarabağ elatının aran-yaylaq köçləri, mərasim folkloru, toy-nişan ənənəsi, Qonur, Söyüdlü, Göllər adlı coğrafi məkanlarla bağlı bilgiler və s. ustad Aşiq Ələsgər haqqında qənaətləri aydınlaşdırmaq üçün ciddi təsəvvür formalaşdırır. Ümumiyyətlə, dastan-rəvayətlər bir forma olaraq ayrı-ayrı dönəmlərin, tarixi şəxsiyyətlərin, elat camaatının həyatının ən maraqlı və yadda qalacaq örnəyi olaraq məclislərin

⁴⁷ Bakı Dövlət Universiteti “Dədə Qorqud” elmi-tədqiqat laboratoriyasının müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru nebiyeva_almara@mail.ru

bəzəyinə çevrilir. Nəsillərə bir ərməğan olaraq ötürülən bu əhvalatlar xalqın əxlaq, mənəviyyat təsəvvürlərini ifadə etmək baxımından da əvəzsizliklə görünür. Xalqımızın zəngin mədəniyyət və mənəviyyat etiketlərini özündə daha təfərrüatlı əks etdirmək gücündə görünən Qarabağla bağlı çoxlu rəngarəng folklor örnəkləri yaddaşlarda yaşamaqdadır. Onların yazıya gətirilməsi sahəsində Azərbaycan folklorşünaslığı lazımı qədər gərəkli işlər görmüşdür. “Aşıq Ələsgər qarabağlıların yaylağında” dastan-rəvayəti də bir istiqamətdə Qarabağla əlaqəli zənginliyi əhatələmək məqsədi daşıyırsa, digər istiqamətdə ustad sənətkarın həyat biblioqrafiyasını dəqiqləşdirmək baxımından gərəkli qaynaqdır.

Qonur, Söyüdlü, Göllər yaylağı Qarabağ elatının dağ-aran köşlərini, məişət zənginliyini, orada keçirilən toy mərasimlərini, xalqın bu mərasimlərə hansı coşqu ilə hazırlaşmasını və s. öyrənmək baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Burada digər cəhət aşıqların bu mərasimlərdə iştirakı və el sənətkarlarının dastan söyləmələri, məclis ədəb-ərkanı ilə əlaqəli olanlardır. Aşıq Ələsgərin bu məclislərdə iştirakı, ağır toy məclislərinə dəvət alması Qarabağ camaatının ona, sənətinə olan marağını diqqət önünə gətirir. Aranda, yaylaqda keçirilən mərasimlərdə Aşıq Ələsgəri aparmaları və bu mümkün olmayanda başqa aşıqları gətirmələri dastan-rəvayətdə özünün təsdiqini tapır. Bütün bunlar həm də Qarabağ və Göyçə bölgələri arasında bağlantıları və ədəbi-mədəni axarın hansı istiqamətə gedişini aydınlaşdırır. Ümumiyyətlə, “aşıq o zaman daha çox sevilir ki, onun ifa elədiyi mahnılar məzmunca gözəl olsun, dinləyicilərin istək və arzularından xəbər versin, onlara xoş təsir bağışlasın. Odur ki, Göyçədə yetişmiş ustad aşıqlarımız bu məsələyə çox məsuliyyətlə yanaşmış, bir-birindən qiymətli sənət inciləri yaratmışlar. Onlar hətta öz dövrlərinə qədərki şeir şəkillərinə də bir sıra yeniliklər əlavə etmişlər. Şeirlərinin məzmun və bədii dəyəri ilə heç bir aşıqla müqayisəyə gəlməyən Aşıq Ələsgər dodaqdəyməz, dildönməz, müstəzad təcnis, ərəb əlifbasının 28 hərfinin sıralandığı “Əlif-lam” yaratmaqla Azərbaycan aşıq şeiri tarixində belə formalı şeir şəkillərinin əsasını qoymuşdur” (5, 13). Rəngarəng formalarda (həm də məzmununda) yazdığı poetik örnəklər Dədə Ələsgərin təfəkkür intelleksiyaasının möhtəşəmlik mənzərəsini açıqlayır. “Ayağa Qarqar” təcni məhz Qarabağın zənginliyi timsalında mükəmməl bir təsəvvürlə sənət abidəsinə çevrilir.

Var olsun Qarabağ, əcəb səfədir,
Başa Xaçın axar, ayağa - Qarqar.
Göyçə qar əlindən zara gəlibdi,
Muğan həsrət çəkər: a yağa qar, qar. (1, 243).

Qarabağın zəngin flora-faunası, Xaçın, Qarqar timsalında deyilənə, “əcəb səfədir” söyləməsi və son olaraq “var olsun” qənaəti, eləcə də bu coğrafi məkan səviyyəsində Göyçənin xüsusi olaraq vurğulanması və Muğan barədə deyilənlər təkcə ad sıralanmasında deyil, həm də poetik mətnin informasiya yükü timsalında diqqətçəkici təsir bağışlayır. Aşıq Ələsgərin yaradıcılıq və informasiya zənginliyini xüsusi bir istedad məsələsi olaraq faktlaşdırır. Dünyəvi və ürfani elmlər səviyyəsində ustadın təfəkkür və düşüncə imkanları bir bütöv olaraq diqqət önünə gəlir. “Aşıq Ələsgər qarabağlıların yaylağında”, “Aşıq Ələsgərin Qarabağ səfəri” dastan-rəvayəti də bunun tipik örnəyi olaraq təhlillərə ehtiyac doğurur. “Aşıq Ələsgər başını qaldırdı ki, Məşədi Qaradır. Bilmədi ki, əlindəki kərkinə hara qoydu. Öpüşdülər, görüşdülər. Dost, qohumların hamısı Qaranın başına yığıldı. Heyvan kəsdilər, yaxşı yemək-ichmək düzəldilər. Gəlmişdən-getmişdən danışdılar. O günü Qara macal tapıb Aşıq Ələsgərə deyə bilmədi ki, nə məqsədlə gəlib. Gecədən xeyli keçənə qədər söhbət elədilər, yatdılar.

Gecə bir yağış başladı, bir yağış başladı ki, gəl görəsən. Səhər açılarda gördülər ki, yağış hələ kəsməyib, yerlə göyün arası qovuşubdur. Qara gördü ki, gediləsi deyil, heç fikrini demədi. O gecə də qaldı, səhər tezdən çox gözəl bir hava oldu. Qara üzünü Aşıq Ələsgərə tutub dedi:

- Qardaş, xeyir işimiz var, sazını götür gedək” (4, 452). Burada ustad Ələsgərin Göyçənin qaynar həyat tərzində olan yaşama, məşğuliyyəti, eləcə də əhalinin qonaqpərvərliyi Məşədi Qara ilə söhbətləri timsalında özünə yer alır. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında “qonağı gəlməyən ev” təsəvvüründə olanı yada salır. Aşıq Ələsgərlə bağlı əhvalat və söhbətlərdə də belə tipik örnəklər kifayət qədərdir: “Aşıq Ələsgərin Dəli Alının toyuna gəlməsi”, “Aşıq Ələsgər Yanşaqda”, “Aşıq Ələsgərlə Həcər xanım”, “Aşıq Ələsgərlə Şəmki Aşıq Hüseyin görüşü”, “Aşıq Ələsgərnən Mir Məcid ağanın görüşü”, “Aşıq Ələsgərin İrəvan səfəri”, “Aşıq Ələsgər Kəlbəcərin Qılışlı kəndində “Aşıq Ələsgərlə Aşıq Hüseyin Bozalqanlının görüşü”, “Aşıq Ələsgərin Gəncə səfəri”, “Aşıq Şenliklə Aşıq Ələsgərin görüşü” və s. bunun nümunəsidir. Bütün olanlar çərçivəsində dastan-rəvayətlərin ortaya qoyduğu mənzərə xalqın tarixi düşüncəsində qəlibləşmiş təsəvvürləri, milli-mənəvi dəyərlərin törə səviyyəsində uca tutulmasını diqqət önünə gətirir.

“Aşıq Ələsgərin Qarabağ səfəri”nin mətn informasiyası. Aşıq Ələsgər yaradıcılığı və onun ehtiva etdiyi məzmun bütün aspektləri ilə aşıq yaradıcılığının özünəməxsusluq və zənginlik örnəyi olmasını faktlaşdırır. XIX əsrin ortalarından ayrı-ayrı mətbuat səhifələrində yer alan bu örnəklər (1851) həm də ustadla bağlı dastan-rəvayətlərin yaranması üçün əsas olurdu. Çünki “xalqımızın yetişdirdiyi el sənətkarları içərisində Aşıq Ələsgərin xüsusi yeri vardır. Ələsgər Azərbaycan aşıq poeziyası tarixində müəyyən bir məktəb yaratmış sənətkardır” (3, 299). “Kavkaz”, “Dan ulduzu”, “Yeni kənd”, “Ədəbiyyat” qəzetlərində ustadla bağlı bilgiler bunun örnəyi olaraq ustadın sənətinə, istedadına getdikcə artan marağı göstərir. “Aşıq Ələsgərin Qarabağ səfəri”, “Aşıq Ələsgər qarabağlıların yaylağında” dastan-rəvayəti də el sənətkarının səfərləri əsasında dillər əzbərinə çevrilmişdir. “Yaxşı hörmət ilə, təmiz ad ilə mən dolandım bu qafqazın elini” qənaətinin təsadüfi söylənmədiyini bir daha aydınlaşdırır. Ustadın son şayiirdi Zodlu Aşıq Ağayarın dediyi kimi, “bunların hər birisi bir-iki gecəlik hekayətlərdir”. Doğrudan da, Aşıq Ələsgərlə bağlı yaranmış bu dastan-rəvayətlər uzun illər boyu, eləcə də günümüzdə məclislərdə el sənətkarlarının repertuarında özünə geniş yer alması ilə sayılıb-seçilir. Xalqın sözə, sənətə, aşıq yaradıcılığına sayğı və sevgisinin nümunəsi olaraq ciddi təsəvvür yaradır. “Alağalı yaylağına Aşıq Ələsgərgil də atları minib, birbaşa toya tərəf gəldilər. Yaylağa çatanda gördülər ki,

qonşu kəndlərdən, yaxındakı yaylaqlardan buraya o qədər adam gəlibdir ki, sayı-hesabı yoxdur. Camaat Aşiq Ələsgəri görəndə çox şad oldu. Məşədi Qaradan o qədər razı qaldılar ki, az qaldılar götürüb başlarında gəzdirdinlər.

Böyük bir mağar tikmişdilər. Axşam oldu, camaat meydana topladı. Bir tərəfdə kişilər, bir tərəfdə arvadlar əyləşdilər. Aşiq Ələsgər sazı götürüb söhbətə başladı” (2, 241). Mətn informasiyası Alağalı yaylağı, əhalinin yaylaqdakı həyat təzi, mərasimləri, xalqın yüz illər boyunca formalaşdırıb qoruduğu ənənələr, aşığa, sənətə məhəbbət, ətraf yaylaqlardan camaatın toy şənliklərinə axışib gəlməsi və s. məsələlər bir mərasim aktı olaraq təbii təsir bağışlayır.

Dastan-rəvayət üçün diqqətçəkici tərəflərdən birisi ustadın məclisin ümumi ahənginə uyğun repertuara köklənməsidir. Ümumiyyətlə, ustad sənətkarlar bunu mühüm olan kimi həmişə uca tutmuş, ayrı-ayrı regionlara səfərləri zamanı həmin ərazidə yaşayanların ümumi söz və musiqi istəklərini nəzərə almışlar. Aşiq Ələsgərin də bu toy-mərasimdə “Qurbani” dastanını söyləməyə üstünlük verməsi təsadüfi deyildir. Məlum olduğu kimi, Qurbani XVI əsrdə Qarabağda yetişmiş ustadlardandır. “Aşiq Ələsgər o gecə Qurbaninin nağılına başladı, xoruz banına kimi danışdı, eşidənlərə ləzzət verdi. Camaat aşığa yaxşı dövrən pulu yığıdı. Pul yığılanda gördülər ki, bir qadın gətirib aşığın qabağına bir bağlama qoydu. Aşiq Ələsgər soruşdu:

- A baci, bu nədir?

- Aşiq Ələsgər, adını çəkməsən də, hamı bildi ki, axşamkı tərif mənim qızıma dedin. Bağlamada elə artıq şey yoxdu; bir çuxalıq mahuddur. Sağlıq olsun, arana yönün düşəndə xələtini onda verərik.

O gecə qaldılar, səhər hamımızın üzərinə xeyirliklə açılınsın, səhər açıldı. Yemək-İçməkdən sonra gəlini atlandırıdılar, Göllər yaylağına gəldilər.

Hava çox xoş idi. Gəlin mənzilə çatanda qurban kəsdilər. Aşiq Ələsgər bir neçə oyun havası çaldı, cavanlar oynadı. Camaat halqa vurub əyləşmişdi. Aşiq Ələsgər də dizinin altına bir mütəkkə qoyub, dizi üstə söhbət eləyirdi” (2, 242). Burada Aşiq Ələsgər təmsalında deyilənlər Qarabağ elat həyat tərzində aşığa, sənətkara münasibəti, daha doğrusu, məhəbbəti ortaya qoyur. Çünki Qarabağ tarixən və eləcə də Aşiq Ələsgərin yaşadığı dövrdə sənət beşiyi olması ilə seçilən və sevilən məkanlardandır. Göyçədən Dədə Ələsgərin məclisə gətirilməsi də həmin maraqlı irəliləmədir. Burada özünə yer alan etnoqrafik məlumatlar, dövrən yığma, yaşlı qadının aşığın qabağına bağlama qoyması, el gözəllərindən birinə sənətkarın tərif söyləməsi, yemək-İçmək mərasimi, gəlinin atlandırılması (gəlinin oğlan evinə aparılması), bir çuxalıq mahud hədiyyəsi, qurban kəsilmə, oyun havasının çalınması və oyun mərasimi və s. hamısı bir bütöv olaraq Qarabağ təmsalında təqdimini tapır. Dastan-rəvayətin son epizodu isə digər bir maraqlı məqamı, el aşığına olan sevgini diqqət önünə gətirir. Orada vurğulanır ki, “camaat on beş gün Aşiq Ələsgəri buraxmadı. O bir-birinin dalınca altı toy elədi” (2, 246). Burada motivləşmənin ümumi mənzərəsi toy mərasimi təmsalında bütöv bir mənzərəni özündə əks etdirir. Əhalinin yaylaq köçləri, toy mərasimlərinin yaylaqda keçirilməsi və Aşiq Ələsgərin qarabağlıların yaylağında on beş gün qonaq olması, altı toy mərasimində el sənətkarı kimi məclis aparması və s. rəvayət səviyyəsində təfəssilatı diqqət önünə gətirir.

Nəticə. XIX əsr aşiq sənətinin ustadlarından olan Aşiq Ələsgərlə bağlı yaranan dastan-rəvayətlər ustadın həyatını, dünyagörüşünü, ayrı-ayrı zaman kəsiklərində baş verən hadisə və əhvalatları, məclis ədəb-ərkanını, sənətkar olaraq ona olan xalq məhəbbətini aydınlaşdırmaq üçün ən əsaslı qaynaqlardandır. “Aşiq Ələsgər qarabağlıların yaylağında”, “Aşiq Ələsgərin Qarabağ səfəri” dastan-rəvayəti də bu sırada mühüm önəm daşıyır. El sənətkarının sənət və mədəniyyət mədənlərindən olan müqəddəs Qarabağla bağlantılarını araşdırmaq baxımından diqqətçəkici faktura ilə müəyyənləşir. Qarabağ əhalisinin lokal həyat təzi, məşğuliyyəti, mərasimləri, adət-ənənəsi, sözə-sənətə sonsuz sevgisi cəhətdən tipik mənzərə ortaya qoyur. Aşiq Ələsgərə olan sevginin əsasında da sazın-sözün uca qiymətləndirilməsi dayanır ki, bu dastan-rəvayətlərinin müqəddəs dəyərlər təmsalında xalqın bağrının başından qopmuşdur. Bütün bunlar lokal səviyyədə etnik mədəniyyət layının möhtəşəmliyini və tarixi axarını müəyyənləşdirməklə daha sistemli, həm də tipoloji yanaşmalarda açılması bir problem olaraq zəruri edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Aşiq Ələsgər. II cildə, 1-ci c., Bakı, Elm, 1972, 326 s.
2. Aşiq Ələsgər. II cildə, 2-ci c., Bakı, Elm, 1972, 328 s.
3. Əfəndiyev P. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı: Maarif, 1992, 477 s.
4. Göyçə dastanları və aşiq rəvayətləri (toplayıb tərtib edən H.İsmayılov). Bakı: Səda, 2001, 700 s.
5. Ələsgər İ. Sazlı-sözlü Göyçə. “Sazlı-Sözlü Göyçə”. Bakı, Azərmasr, 1999, s. 12-15
6. Qasımlı M., Allahmanlı M. Aşiq şeirinin poetik biçimləri və çeşidləri. Bakı: Elm və təhsil, 2018, 220 s.
7. Ozan-aşiq ensiklopediyası (yaradıcı heyət: M.Qasımlı, M.Allahmanlı, İ.Köçəri, K.Dadaşzadə). II cildə, 1-ci c., Bakı: Gənclik, 2019, 500 s.
8. Ozan-aşiq ensiklopediyası (yaradıcı heyət: M.Qasımlı, M.Allahmanlı, İ.Köçəri, K.Dadaşzadə). II cildə, 2-ci c., Bakı: Gənclik, 2020, 432 s.
9. Təhməsin M.H.Gözəllik nəğməkarı. Aşiq Ələsgər. II cildə, 1-ci c., Bakı, Elm, 1972, s. 5-52

Açar sözlər: Aşiq Ələsgər, dastan-rəvayət, “Aşiq Ələsgərin Qarabağ səfəri”, “Aşiq Ələsgər qarabağlıların yaylağında”, Qarabağ mərasim folkloru, etnoqrafik mədəniyyət

Ключевые слова: Ашуг Алескер, эпос-легенда, «Визит Ашуга Алескера в Карабах», «Ашуг Алескер на нагорье карабахцев», карабахский обрядовый фольклор, этнографическая культура

Key words: Ashug Alaskar, epic legend, "Visit of Ashug Alaskar to Karabakh", "Ashug Alaskar to the highlands of Karabakh people", Karabakh ritual folklore, ethnographic culture.

“Aşiq Ələsgərin Qarabağ səfəri” dastan-rəvayətində hadisə və əhvalat özünəməxsusluğu
Xülasə

Aşıq Ələsgərlə bağlı yaranan dastan-rəvayətlər sırasında “Aşıq Ələsgərin Qarabağ səfəri”, “Aşıq Ələsgər qarabağlıların yaylağında” əhvalat-söyləmələri mühüm əhəmiyyət daşıyır. Burada on doqquzuncu yüzilliyin görkəmli sənətkarının Qarabağla bağlantıları, ayrı-ayrı bölgələrə səfərləri, məclis ədəb-ərkanı, zəngin yaradıcı istedadı bir daha diqqət önünə gətirilir. Dastan-rəvayətdəki əhvalat-hadisələr bir tərəfdən Qarabağdakı elat həyat tərzinin özünəməxsusluğunu, məhəlli səviyyənin nələrlə səciyyələnməsini fəlakətdirirsə, digər tərəfdən Aşıq Ələsgərlə əlaqəli olanları aydınlaşdırmaq müstəvisində gərəqli faktura ilə əhəmiyyət qazanır. Daha geniş kontekstdə tarixi kökləri ilə ilkin təsəvvürlərə bağlanacaq iki mədəniyyət ocağı (Qarabağ və Göyçə) təmsalında olanları diqqət önünə gətirir. Etnoqrafik yaddaş, mərasim folkloru, sənətə, sənətkara olan sonsuz hörmət bütün aspektləri ilə dastan-rəvayətin mahiyyətində özünə yer alır. Aşıq Ələsgərə, onun zəngin yaradıcılığına, istedadına, məclis ədəb-ərkanına olan sonsuz rəğbətə örnəyi kimi təsəvvür formalaşdırır. Digər istiqamətdə dastanlaşmanın ümumi gedışı, dastan ənənəsi haqqında bilgilərin aydınlaşması üçün əsas olur. Bütün bunlar ustad sənətkarın yaradıcılığında özünü göstərən etnomədəni dəyərlərin mahiyyət məsələsi olaraq əsas tutulduğunu və dastan-rəvayətin də həmin missiyanı yerinə yetirmə məramını bir daha ortaya qoyur.

СВОЕОБРАЗИЕ СОБЫТИЙНОСТИ И ПОВЕСТВОВАНИЯ В ЭПОСЕ-СКАЗАНИИ «ПУТЕШЕСТВИЕ АШУГА АЛЕСКЕРА В КАРАБАХ»

Резюме

Среди легенд, созданных вокруг Ашуга Алескера, большое значение имеют события-повествования «Визит Ашуга Алескера в Карабах» и «Ашуг Алескер на нагорье карабахцев». Прежде всего, излагаются связи этого видного творца художественного слова XIX века с Карабахом, его поездки в разные регионы, ведущая роль на литературных собраниях, подчеркивается его богатый творческий талант. Истории и события, излагаемые в эпосе-повествовании, с одной стороны, показывают своеобразие образа жизни кочевых людей (элатов) в Карабахе, то, что характеризует местный уровень, а, с другой стороны, приобретают необходимосодержание, чтобы прояснить то, что связано Ашугом Алескером. Сказитель привлекает внимание в более широком контексте к примеру функционирования двух культурных центров (Карабах и Гейча), которые практически изначально связаны друг с другом своими историческими корнями. Этнографическая память, обрядовый фольклор, безмерное уважение к искусству, художнику во всех его аспектах составляет суть эпоса. Формируется бесконечная симпатия к богатому творчеству, таланту и культуре взаимоотношений на литературных собраниях у Ашуга Алескера. При этом также закладывается основа для уточнения информации о традиции эпоса, о формировании эпического мышления. Все это еще раз показывает, что сущностью проблемы являются отраженные в творчестве мастера слова этнокультурные ценности, и цель эпоса-повествования – выполнение этой миссии.

THE PERSONALITY OF EVENTS AND NARRATION IN THE EPOS-TALE "THE JOURNEY OF ASHUG ALESKER IN KARABAKH"

Summary

Among the legends created around Ashug Alasgar, the narrative events "Visit of Ashug Alasgar to Karabakh" and "Ashug Alasgar to the highlands of Karabakh people" are of great importance. First of all, the connections of this prominent creator of the literary word of the 19th century with Karabakh, his trips to different regions, the leading role at literary meetings are outlined, his rich creative talent is emphasized. The stories and events set forth in the narrative epic, on the one hand, show the originality of the way of life of nomadic people (elats) in Karabakh, what characterizes the local level, and, on the other hand, acquire the necessary content to clarify what is connected with Ashug Alasgar. The storyteller draws attention in a broader context, for example, the functioning of two cultural centers (Karabakh and Goycha), which are practically initially linked to each other by their historical roots. Ethnographic memory, ritual folklore, immense respect for art, the artist in all its aspects is the essence of the epic. An endless sympathy for the rich creativity, talent and culture of relationships is formed at literary meetings with Ashug Alasgar. This also lays the foundation for clarifying information about the tradition of the epic, about the formation of epic thinking. All this once again shows that the essence of the problem is the ethnocultural values reflected in the work of the master of the word, and the purpose of the epic narration is to fulfill this mission.

RƏYÇİ: dos. E.Vəliyeva